

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

HOÀNG THỊ BÍCH THẢO

THI PHÁP HUYN THOẠI TRONG TRUYỆN NGẮN
NGUYỄN HUY THIỆP

LUẬN VĂN THẠC SỸ

Chuyên ngành: Lý luận văn học

Mã số: 60 22 01 20

Người hướng dẫn khoa học: TS. Nguyễn Thị Như Trang

Hà Nội – 2014

LỜI CẢM ƠN

Đề luận văn được hoàn thành, trước hết tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến TS. Nguyễn Thị Như Trang - người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ và động viên tôi rất nhiều trong suốt quá trình nghiên cứu và thực hiện đề tài.

Đặc biệt, tôi cũng xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới PGS.TS. Phạm Thành Hưng – người thầy giản dị luôn theo sát, quan tâm và động viên tôi rất nhiều trong quá trình hoàn thành luận văn.

Tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến những thầy, cô giáo khoa Văn học, trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn đã dạy bảo tôi trong suốt thời gian qua.

Trân trọng cảm ơn các thầy cô phản biện và các thầy, cô giáo trong Hội đồng đã đọc, nhận xét và góp ý về luận văn.

Qua đây, tôi cũng xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến gia đình, bạn bè, người thương - những người đã tạo điều kiện thuận lợi, cổ vũ và động viên tôi rất nhiều trong suốt quá trình thực hiện luận văn này.

Dù đã có rất nhiều cố gắng song luận văn không thể tránh khỏi những thiếu sót và hạn chế. Kính mong nhận được sự chia sẻ, những ý kiến đóng góp quý báu của quý thầy cô và các bạn!

Trân trọng cảm ơn và kính chúc mọi điều tốt đẹp!

Tác giả

Hoàng Thị Bích Thảo

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	2
1. Lý do chọn đề tài.....	2
2. Lịch sử vấn đề	4
3. Đối tượng, mục đích, phạm vi nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
4. Phương pháp nghiên cứu.....	Error! Bookmark not defined.
5. Cấu trúc luận văn	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 1: KHÁI LƯỢC VỀ HUYỀN THOẠI VÀ TRUYỆN NGẮN	
NGUYỄN HUY THIỆP	Error! Bookmark not defined.
1.1 Khái lược về huyền thoại	Error! Bookmark not defined.
1.1.1 Huyền thoại và đặc trưng của tư duy huyền thoại	Error! Bookmark not defined.
1.1.2 Huyền thoại với văn học dân gian.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.3 Huyền thoại và văn học hiện đại.....	Error! Bookmark not defined.
1.2 Vài nét khái quát về truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp.....	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 2: PHƯƠNG THỨC HUYỀN THOẠI HÓA VỚI NHÂN VẬT VÀ CỐT TRUYỆN	
2.1 Nhại truyện thuyết.....	Error! Bookmark not defined.
2.2 Nhại tôn giáo	Error! Bookmark not defined.
2.3 Tái sinh cổ tích	Error! Bookmark not defined.
2.4 Giải thiêng lịch sử	Error! Bookmark not defined.
CHƯƠNG 3. KHÔNG – THỜI GIAN HUYỀN THOẠI ..	
3.1 Không – thời gian kỳ ảo.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.1 Không gian kì ảo	Error! Bookmark not defined.
3.1.2 Thời gian kì ảo	Error! Bookmark not defined.
3.2 Sự kết hợp giữa không – thời gian “thiên” và thực.....	Error! Bookmark not defined.

3.2.1 Sự kết hợp giữa không gian “thiên” và thực ..	Error! Bookmark not defined.
3.2.2 Sự kết hợp giữa thời gian “thiên” và thực.....	Error! Bookmark not defined.
KẾT LUẬN	Error! Bookmark not defined.
TÀI LIỆU THAM KHẢO	11

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Huyền thoại vốn là một khái niệm được hiểu theo nhiều hướng khác nhau. Nếu coi huyền thoại như một hình thức tư duy theo cách nhìn nhận của các nhà nghiên cứu huyền thoại đương đại thì có lẽ phương thức huyền thoại hóa trong văn học hiện đại của thế giới cũng như trong văn học Việt Nam đương đại cần phải được soi chiếu từ một góc độ, một ánh sáng khác.

Từ sau Đổi mới 1986, chúng ta chứng kiến sự tái xuất đầy ấn tượng của huyền thoại trong đời sống văn học nghệ thuật: âm nhạc, điện ảnh, văn học, hội họa,... Huyền thoại trở thành một chất liệu nghệ thuật không thể thiếu cho các nhà văn hiện đại trong việc chuyển tải những thông điệp, những vấn đề thiết cốt của cuộc sống hiện đại. Có thể nói huyền thoại đã khoác lên cho truyện ngắn Việt Nam một diện mạo mới, một hình hài mới, vừa thấm đẫm vẻ đẹp của các giá trị văn hóa truyền thống nhưng cũng không mất đi tinh thần của cuộc sống hiện đại. Sự có mặt của tư duy huyền thoại trong các truyện ngắn Việt Nam đương đại chính là kết quả của một quá trình tương tác vừa đa dạng vừa nhiều chiều. Đó là sự trở về với những huyền thoại, những cổ mẫu trong vốn liếng folklore dồi dào của dân tộc; đó là sự tác động, thâm nhập, thẩm thấu của yếu tố huyền thoại trong văn học Việt Nam qua một chu kì phát triển đích đặc và mang tính tiệm tiến; và đó còn là sự kế thừa, tiếp thu những thành tựu của văn học huyền thoại trên thế giới. Có thể kể ra một số nhà văn tiêu biểu hòa nhịp cùng với chiều tương tác này cũng là những cái tên để lại nhiều ấn tượng trong dòng truyện ngắn – huyền thoại như Hòa Vang, Tạ Duy Anh, Võ Thị Hảo, Y Ban, Lê Minh Hà, Lưu Sơn Minh,... Trong số đó, chúng ta không thể không nhắc tới cái tên Nguyễn Huy Thiệp. Xuất hiện vào giữa những năm tám mươi của thế kỷ XX, nhà văn Nguyễn Huy Thiệp đã lập tức gây được sự chú ý với

người đọc, làm văn đàn lần nữa sôi động sau Nguyễn Minh Châu, và lập tức trở thành hiện tượng văn học “hai lần lạ”: nội dung lạ, nghệ thuật lạ. Người ta tìm đọc Nguyễn Huy Thiệp vì rất nhiều lý do: thấy lạ, thấy được giải tỏa ức chế, thấy được nhìn sâu vào sự thật ở mặt trái, mặt xấu xa của nó.

Nguyễn Huy Thiệp trải nghiệm ngòi bút của mình ở khá nhiều thể loại, song thành công hơn cả ở thể loại truyện ngắn. Ngay từ những truyện ngắn đầu tay, Nguyễn Huy Thiệp đã nhanh chóng gây được những ấn tượng mạnh mẽ cho công chúng yêu văn học. Mỗi một truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp ra đời ngay lập tức trở thành một đề tài nóng cho nhiều cuộc tranh luận, phê bình văn chương. Người khen có nhiều mà người chê cũng không kém. Các ý kiến đánh giá dù trái chiều thế nào nhưng không một ai không thừa nhận Nguyễn Huy Thiệp là một tài năng mới lạ. Giáo sư – nhà nghiên cứu Đỗ Đức Hiểu đã coi truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp là “giọt vàng ròng ngời sáng”, “là người tái tạo truyện ngắn ở Việt Nam vào những năm cuối thế kỷ XX này và hiện đại, phương Đông và toàn nhân loại” [42, tr. 472]. Có thể nói, hầu hết các truyện ngắn của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp đều được bao phủ bởi những màn sương mù huyền thoại mờ lung, kì ảo đến mức huyền hoặc. Trong rất nhiều truyện ngắn của nhà văn chúng ta thấy đều có sự hiện diện của huyền thoại, cổ tích, truyền thuyết, ca dao, tục ngữ, lịch sử,... Bên cạnh đó, truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp còn gợi lên trong tâm trí chúng ta những biểu tượng sâu thẳm trong tín ngưỡng dân gian, trong “kho kí ức tập thể” với những biểu tượng mang vẻ đẹp của “thiên tính nữ” được lặp đi lặp lại nhiều lần qua nhiều nhân vật, nhiều truyện ngắn của nhà văn. Tuy vậy, huyền thoại trong các sáng tác của nhà văn chỉ xuất hiện với vai trò một kiểu tư duy len lỏi vào từng chi tiết trong tác phẩm chứ chưa thể làm thay đổi cấu trúc thể loại.

Bởi vậy luận văn của chúng tôi sẽ đi sâu vào tìm hiểu thi pháp huyền thoại trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp. Chọn đề tài này, chúng tôi muốn chỉ ra rằng khái niệm huyền thoại không chỉ đơn nghĩa là những câu chuyện kỳ quái, hoang đường mà nó còn là một kiểu tư duy đã xâm nhập và len lỏi vào đời sống văn học, tạo ra những biến đổi mạnh mẽ trong nền văn học thế kỷ XX. Đúng như nhà

văn Aitmatốp đã từng nhận định: “Có thể nói rằng khả năng tiềm tàng của huyền thoại đã nuôi dưỡng nền văn hóa hiện đại. Đó là một thứ mật ngọt của đời sống tinh thần, của lòng quả cảm và niềm hy vọng của con người” [xem 28].

2. Lịch sử vấn đề

Nghiên cứu về thi pháp huyền thoại hay những yếu tố huyền thoại trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp có rất nhiều bài viết rải rác khác nhau trên các báo, tạp chí, các trang mạng xã hội nhưng tập trung nhiều nhất trong cuốn sách *Đi tìm Nguyễn Huy Thiệp* do Phạm Xuân Nguyên tổng hợp và biên soạn. Tuy chỉ mang tính chất sưu tầm, tổng hợp nhưng cuốn sách được coi như chìa khóa gợi mở cho những ai đã và đang yêu thích văn chương của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp. Hầu hết những ý kiến của các nhà nghiên cứu, phê bình khi phân tích về thi pháp huyền thoại trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp đều tập trung vào những khía cạnh chính như cảm hứng huyền thoại, tính chất giả truyền thuyết, giả cổ tích, giải thiêng lịch sử và những dấu hiệu cách tân về mặt cấu trúc thể loại. Dưới đây chúng tôi xin tóm lược một số bài viết bàn về vấn đề thi pháp huyền thoại hay những yếu tố huyền thoại dân gian trong sáng tác của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp ở những góc độ khác nhau.

Văn Tâm trong bài *Đọc Nguyễn Huy Thiệp* đã chỉ ra bốn luồng “hoi – tiếng” cũng chính là bốn nét phong cách đặc thù trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp: sắc độ hiện đại thắm, cảm hứng huyền thoại mạnh, tính nhiều tầng đa nghĩa cao, tính hệ thống mở có khẩu độ lớn. Trong đó tác giả đặc biệt nhấn mạnh đến cảm hứng huyền thoại mạnh trong những tác phẩm của Nguyễn Huy Thiệp: “Sương mù huyền thoại bao phủ hầu hết những trang sách Nguyễn Huy Thiệp, không những bao phủ dày đặc trong hai loại truyện huyền thoại (*Con gái thủy thần*) và cổ tích (*Những ngọn gió Hua Tát*), mà còn bập bênh mờ mịt giữa khá nhiều dòng truyện lịch sử (*Kiểm sắc*, *Phẩm tiết*) và thể sự (*Cháy đi sông ơ*) [42, tr. 288]. Tác giả nhấn mạnh nhờ bút pháp huyền thoại mà Nguyễn Huy Thiệp đã “tạo nên những “giấc mơ ban ngày” của nghệ sĩ, mặc nhiên hỗ trợ độc giả đọc ra một số tín hiệu thuộc miền tinh thần tiềm ẩn, siêu thức thẳm sâu. Đồng thời nhà nghiên cứu cũng đã cắt nghĩa một số huyền thoại và những yếu tố thiên nhiên: đất, nước, núi... như là một dạng của biểu tượng trong sáng tác của Nguyễn Huy Thiệp.

Cũng nhấn mạnh đến cảm hứng huyền thoại, Thái Hòa trong bài viết *Có nghệ thuật Ba- rốc trong các truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp hay không?* quan tâm đặc biệt đến các chi tiết kì ảo, hoang đường trong sáng tác của Nguyễn Huy Thiệp: “Nhưng những chi tiết thì thật là xum xuê, rậm rạp, bị nén chặt trong một khuôn khổ nhỏ. Có những chi tiết thực tế có thể quan sát, chứng kiến, có những chi tiết nửa thực, nửa hoang đường, những mộng mị (hầu hết các truyện đều có mộng mị, chiêm bao), có những chi tiết thuộc lịch sử hoặc dã sử (*Kiểm sắc, Vàng lửa, Phẩm tiết*)” [42, tr. 94]. Tác giả quy các chi tiết trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp thành hai loại lớn: ảo và thực, và một loại trung gian là nửa ảo nửa thực. Qua đó, tác giả nhận định “Trong truyện của Nguyễn Huy Thiệp, cái thực luôn đi kèm cái ảo, tạo ra sự đối lập: thực đến rợn người và ảo đến bàng hoàng, kinh dị” [42, tr. 96].

Nguyễn Vy Khanh trong bài viết *Nguyễn Huy Thiệp – Những chuyện huyền kỳ, núi, sông và nước* đã cắt nghĩa khái niệm huyền thoại, qua đó người viết khẳng định: “Dùng huyền thoại, tác giả muốn người đọc thông hiểu thay vì lý luận, phán xét. Cảm nhận bằng trực giác, kinh qua, cá nhân, tư riêng thay vì lý trí cái phải đưa đến một kết luận chung, hợp lý, hợp biện chứng hay đưa đến một sự thực phổ quát (...) Nguyễn Huy Thiệp tỏ ra luân lý, dạy đời nhưng có thể nói ông khác Lỗ Tấn, ít tham vọng hơn dù truyện và kịch ông thường có một thông điệp, những ước ao, như được làm người. Văn Lỗ Tấn thường hiện thực trong khi Nguyễn Huy Thiệp huyền ảo, thơ mộng dù nội dung có khi nặng nề, nhứt nhối” [42, tr. 369].

Cũng nói về cảm hứng huyền thoại trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp, Diệp Minh Tuyên trong bài viết *Nguyễn Huy Thiệp, một tài năng mới* nhận định: “Sự kết hợp giữa hiện thực và huyền thoại cũng là nét mới trong cách dựng truyện của Nguyễn Huy Thiệp” [42, tr. 399]. Tác giả cũng cho rằng trong những tác phẩm của Nguyễn Huy Thiệp ta thấy được những dấu ấn của văn học hiện đại châu Mỹ La – tinh, “nhưng sự tiếp thu này ở Nguyễn Huy Thiệp không sống sượng, bởi nhờ trước đó anh đã vốn có lối tư duy huyền thoại thuần thực biểu hiện trong chùm truyện *Những ngọn gió Hua Tát*” [42, tr. 399]. Theo tác giả chính nhờ sự đa dạng trong bút pháp đã làm cho Nguyễn Huy Thiệp không nhầm lẫn với ai: “Khi là một

Nguyễn Huy Thiệp hiện thực trần trụi trong bút pháp cổ sự (*Tướng về hưu, Không có vua*); khi là một Nguyễn Huy Thiệp khác, lại đắm chìm trong bút pháp trữ tình (*Chạy đi sông ơ, Tâm hồn mẹ...*); khi là một Nguyễn Huy Thiệp khác nữa lại rất cổ xưa nhưng cũng rất mới lạ trong bút pháp huyền sử (*Kiểm sắc, Vàng lửa, Giọt máu...*) và cuối cùng là một Nguyễn Huy Thiệp trong phong cách thần thoại, cổ tích hư ảo – (chùm mười truyện *Những ngọn gió Hua Tát*)” [42, tr. 401].

Trong cuốn giáo trình *Văn học Việt Nam sau 1975*, Mã Giang Lân và Bùi Việt Thắng nhận xét: “Cảm quan của nhà văn trong mạch truyện này [*Những ngọn gió Hua Tát HTBT chủ thêm*] được bao phủ bởi màu sắc huyền thoại, chất thơ và khuynh hướng thể hiện cái đẹp, cái lãng mạn của đời sống vốn rất đa sự, của con người vốn rất đa đoan” [31, tr. 122]. Hai nhà nghiên cứu cũng chỉ ra rằng Nguyễn Huy Thiệp có lối kể chuyện biến ảo, lúc ở ngôi thứ nhất, lúc ở ngôi thứ ba nhưng dù ở ngôi nào thì tác giả vẫn trung thành với lối kể chuyện không che đậy, nghĩa là thẳng băng, riết róng và đôi khi là vô cùng lạnh lùng, tàn nhẫn.

Cũng bàn về yếu tố hoang đường, kỳ ảo trong thi pháp huyền thoại của nhà văn Nguyễn Huy Thiệp, trong công trình *Phong cách tự sự dân gian trong văn học Việt Nam đương đại khảo sát qua các tác phẩm của Nguyễn Xuân Khánh, Nguyễn Huy Thiệp*, Lê Chung Thủy đã nhận xét: “Yếu tố hoang đường, kỳ ảo được Nguyễn Huy Thiệp sử dụng trong tác phẩm không chỉ đơn giản dừng lại là một thủ pháp nghệ thuật mà nó còn ẩn chứa những thông điệp, ý nghĩa lớn lao” [71, tr. 116]. Tác giả lấy ví dụ như trong truyện *Nàng Bua*, yếu tố kỳ ảo xuất hiện như một phép thử về tình người. Nàng Bua từ nghèo khó bỗng chốc trở nên giàu có, được mọi người kính trọng. Qua đó nhà văn Nguyễn Huy Thiệp cho ta thấy được sức mạnh to lớn của đồng tiền. Đồng tiền chi phối mọi quan hệ xã hội, đồng tiền vô luân, tàn nhẫn, vì tiền con người ta có thể suy tôn những giá trị mà trước đó người ta đã coi thường.

Trong phần giới thiệu một số tác giả truyện ngắn Việt Nam tiêu biểu từ 1975 đến 2007 của cuốn *Truyện ngắn – Những vấn đề lý thuyết và thực tiễn thể loại*, nhà nghiên cứu Bùi Việt Thắng đã chỉ ra Nguyễn Huy Thiệp là một trong hai cây bút truyện ngắn tiêu biểu của văn học Việt Nam thời kỳ đổi mới cùng với Nguyễn Minh

Châu. Nhà nghiên cứu nhấn mạnh đến bốn đặc điểm trong phong cách truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp trong đó có cảm hứng huyền thoại. Bên cạnh đó tác giả cũng đặt Nguyễn Huy Thiệp trong “trục hệ”, trong sự đối sánh với hai nhà văn Nam Cao và Nguyễn Minh Châu để chỉ ra rằng: “Những nhà văn ở trong một nguồn mạch chung luôn cố gắng khám phá bản chất đời sống trong cái vô cùng vô tận, trong cái xung đột đặc biệt là cái phi lý như một lực gây ra các đảo lộn giá trị cuộc sống” [56, tr. 211].

Nhấn mạnh tới thi pháp huyền thoại trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp ở khía cạnh giả truyện thuyết, giả cổ tích, chúng tôi xin dẫn ra một số bài viết tiêu biểu dưới đây.

Bài viết của nhà nghiên cứu văn học Nga, T.N. Philimonova với tiêu đề *Những ngọn gió Hua Tát của Nguyễn Huy Thiệp như hình mẫu các truyện thuyết văn học* nhấn mạnh: “Truyện thuyết làm thành nền tảng của cả một nhóm truyện ngắn – mỗi truyện từ 4 đến 6 trang có một cái tên chung là *Những ngọn gió Hua Tát* với tit phụ “Mười câu chuyện về cuộc sống của một bản nhỏ”. Tác giả khẳng định “chính nhà văn cũng nói khi thì về huyền thoại, khi thì về truyện cổ. Huyền thoại được hiểu như là “các câu chuyện cổ, bí ẩn, hoang đường” (huyền – đen, bí mật), còn truyện cổ có nghĩa “Những câu chuyện từ quá khứ, những truyện về quá khứ xa xưa” (cổ). Tuy nhiên thực tế ở đây là truyện thuyết” [42, tr. 60]. Nhà nghiên cứu cũng cắt nghĩa: “Truyện thuyết như một thể loại thường được hiểu là một tác phẩm văn xuôi dân gian truyền miệng, về nội dung ít nhiều gắn với những nhân vật hoặc sự kiện lịch sử có thật, vì lý do nào đó còn lưu lại trong ký ức dân gian. Ngoài ra chúng còn tính đặc trưng là sự cục bộ về địa lý và xã hội. Chúng ta bắt gặp tất cả những cái đó trong nhóm truyện đề cập những truyện thuyết của một bản làng miền núi. Nhưng các truyện thuyết của Nguyễn Huy Thiệp là truyện thuyết văn học; một mặt, chúng giữ được những đặc điểm thể loại của truyện thuyết dân gian, mặt khác, chúng có sự xử lý văn học rõ ràng của tác giả” [42, tr. 60-61]. Cuối cùng nhà nghiên cứu nhấn mạnh: “Kể các truyện thuyết, Nguyễn Huy Thiệp “hiện đại hóa” chúng, nhờ phép phân tích đặc trưng của con người hiện đại và rất nhiều thủ pháp khác

nhau, anh đã nêu bật những vấn đề vĩnh cửu về cái thiện và các ác, về số phận...đang dẫn dắt con người hiện đại” [42, tr. 74].

Cũng trong bài viết này, nhà nghiên cứu T.N.Philimonova còn nhấn mạnh tới tính chất giả cổ tích trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp: “Các nhân vật và sự kiện dường như có thật (giống sự thật) trong các truyện ngắn – truyền thuyết này được bọc trong một cái vỏ cổ tích”...[42, tr. 70]. Nhà nghiên cứu cũng khẳng định: “Nhưng nền tảng của các truyện ngắn này [*Những ngọn gió Hua Tát HTBT chú thêm*] sử dụng các mô típ cổ tích điển hình và cũng giống như trong truyện cổ tích, điều đóng vai trò quyết định trong số phận của các nhân vật chính là các phép lạ” [42, tr. 70].

Nhà nghiên cứu Đặng Anh Đào trong bài viết *Biển không có thủy thần* cũng khẳng định cảm hứng huyền thoại thể hiện rõ trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp, đặc biệt là khi nhà văn này xây dựng các nhân vật ngốc nghếch, mờ côi,...rất gần với nhân vật trong cổ tích và “đó là điểm gần gũi của truyện Nguyễn Huy Thiệp với cổ tích và một số truyện phổ cập ở dân gian” [42, tr. 389]. Cảm hứng ấy một phần “nằm trong dòng chảy ngầm của tinh thần phạm thượng bắt nguồn từ dân gian. Những kẻ dị dạng này nhiều khi làm nên điểm sáng nhân hậu, trí tuệ anh minh của câu chuyện” [41, tr. 391]. Song bên cạnh đó, tác giả lại thừa nhận ở các nhân vật kể trên luôn ẩn chứa một “nghịch lý phản cổ tích” [42, tr. 390], đó là điểm sáng tạo mới mẻ trong nhiều thiên truyện của Nguyễn Huy Thiệp.

Cùng với quan điểm của Đặng Anh Đào, trong bài viết *Ảnh hưởng thần thoại và cổ tích trong cách xây dựng nhân vật văn xuôi hôm nay*, Bùi Thanh Truyền nêu vấn đề: “Xây dựng nhân vật thần thoại, cổ tích, hầu hết các cây bút văn xuôi hôm nay đều lồng vào đó thế giới quan mới mẻ, cái nhìn ‘lạ hóa’ của người hiện đại. Vì thế có thể xem đây là những truyện cổ tích, thần thoại đời mới” [76, tr. 45]. Để làm rõ nhận định, tác giả bài viết đã đi sâu tìm hiểu nhân vật Trương Chi trong truyện ngắn cùng tên của Nguyễn Huy Thiệp. Từ đó, Bùi Thanh Truyền khẳng định: lấy cảm hứng từ nhân vật trong cổ tích dân gian nhưng Nguyễn Huy Thiệp không có cái nhìn nhất phiến về giai thoại cổ. Cho nên “nếu bi kịch của Trương Chi ‘bốn ngàn

năm trước” là bi kịch tình yêu xuất phát từ sự mâu thuẫn giữa tài năng thiên phú và nhân diện xấu xí thì bi kịch của chàng Trương bốn ngàn năm sau chủ yếu là xung đột giữa hoàn cảnh xã hội và thân phận con sâu cái kiến của kiếp người” [76, tr. 46].

Bài viết *Đối thoại với văn học dân gian và bản lĩnh của người viết* của Lê Đình Kỵ cũng đi sâu vào nghiên cứu sự sáng tạo trên cơ sở kế thừa tiếp nối truyền cổ dân gian trong sáng tác của Nguyễn Huy Thiệp, nhất là về phương diện xây dựng nhân vật. Trong truyện *Trương Chi*, Lê Đình Kỵ đánh giá Trương Chi của Nguyễn Huy Thiệp “không còn là một Trương Chi cam chịu, âm thầm nhận lấy số phận của mình” [26, tr. 30]. Mặc dầu vậy: “Dù là Trương Chi truyền thống hay Trương Chi “hiện đại” thì đó cũng đều là lời nhắn gửi, là tiếng kêu khắc khoải sao cho nghệ thuật, cho tiếng hát và tình yêu không bị cách lìa, mà được hòa giải, hòa điệu vào nhau” [26, tr. 31].

Nghiên cứu về thi pháp huyền thoại trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp dưới góc độ lịch sử thu hút rất nhiều nhà nghiên cứu, phê bình văn học. Có rất nhiều luồng ý kiến khác nhau xung quanh các truyện ngắn về đề tài lịch sử của Nguyễn Huy Thiệp nhưng tựu chung lại có hai xu hướng chính: một là đồng tình với cách miêu tả lịch sử của nhà văn; hai là chê bai, bác bỏ kịch liệt. Xin dẫn ra một số bài viết tiêu biểu dưới đây

Trong *Đọc Nguyễn Huy Thiệp*, Văn Tâm cho rằng, trong chùm truyện viết về lịch sử, Nguyễn Huy Thiệp đã “đưa vào tác phẩm của mình vô số những tình tiết huyền thoại hoang đường” [42, tr. 293]. Tác giả cũng nhấn mạnh Nguyễn Huy Thiệp không mắc tội “bôi nhọ lịch sử” vì anh không có ý viết về lịch sử. Nhà văn chỉ muốn mượn những câu chuyện lịch sử để giúp mọi người nhìn nhận lại lịch sử một cách thực tế nhất. Nhà nghiên cứu cũng cho rằng “với đặc điểm phong cách huyền thoại, Nguyễn Huy Thiệp nói chung đã không phản ánh hiện thực “với những hình thức của chính bản thân đời sống” theo kiểu hiện thực chủ nghĩa chân phương, mà đã làm cho toàn bộ các hình tượng nhân vật ít nhiều đều biến dạng một cách có hệ thống. Cho nên, thiết nghĩ: bắt gặp một đường nét, tình tiết dị dạng “không giống thật” ở một hình tượng nhân vật “lịch sử” nào đó, có lẽ chúng ta không nên vội kết

luận như thế là “xuyên tạc lịch sử” mà nên hiểu đó chỉ là kết quả của bút pháp mang cảm hứng huyền thoại mạnh mẽ” [42, tr. 296].

Vương Anh Tuấn trong bài viết *Lịch sử trong quan niệm của Nguyễn Huy Thiệp* nhận định: “Những ngôi sao lịch sử được kéo thấp xuống với những suy tư, xử thế đời thường, rút ngắn khoảng cách giữa những thần tượng, những ông chủ của quá khứ với người hôm nay để họ chiêm nghiệm. Lịch sử không thể chỉ là những cái cao xa treo lơ lửng và trừu tượng trên đời” [42, tr. 337].

Nguyễn Vy Khanh trong *Nguyễn Huy Thiệp – Những chuyện huyền kỳ, núi, sông và nước* cũng nhận định: “Ông muốn lôi xuống đời thường những đỉnh cao của lịch sử văn học, trần tục hóa các vua Gia Long, Quang Trung và các nhân vật lịch sử Nguyễn Thái Học, Nguyễn Du, Hồ Xuân Hương, Nguyễn Thị Lộ (...). “Lịch sử biến thành dã sử, truyền kỳ, chuyện dân gian. Hôm nay thành hôm qua. Và chuyện dân gian thành những huyền thoại. Và lãng mạn biến thành thô tục như trong truyện *Trương Chi*” [42, tr. 368].

Thùy Sương trong bài *Về một cách hiểu truyện ngắn Vàng lửa* chỉ ra những sai lầm trong cách hiểu *Vàng lửa* của nhà nghiên cứu sử học Tạ Ngọc Liễn: “Nhưng việc phục tùng sự thật”, viết “đúng bản chất lịch sử” không chỉ là học thuộc lòng kinh sử, nhớ vanh vách từng thời điểm, từng sự kiện trong giáo khoa lịch sử, mà còn ở một điều vô cùng quan trọng có thể gọi nôm na là nắm được “cái thần của lịch sử”. Cuối cùng nhà nghiên cứu mượn lời Viện sĩ I. Poliakov khẳng định: “Nhà sử học không phải là kẻ cạnh tranh với nhà văn. Anh ta vừa là chiến hữu, vừa là trợ thủ của nhà văn” [42, tr. 202].

Lại Nguyên Ân trong *Độc văn phải khác với độc sử* cũng đồng tình với quan điểm của Thùy Sương cho rằng nhà nghiên cứu sử học Tạ Ngọc Liễn đã đánh giá sai lầm, phiến diện về chùm truyện giả lịch sử của Nguyễn Huy Thiệp. Tác giả cũng đưa ra hàng loạt các dẫn chứng chứng minh cho luận điểm của mình. Cuối cùng nhà nghiên cứu khẳng định: “Thuốc đắng giả tật – sự thật mất lòng – dân gian ta nói thế, chẳng rõ có hàm ý sự thật chính là một loại thuốc đắng hay không, nhưng trong thực tế, những sự thật không mong muốn, không đáng có, những sự thật mà nghe

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lại Nguyên Ân (2012), *Thần thoại, văn học, văn học huyền thoại*, [Http://phebinhvanhoc.com.vn](http://phebinhvanhoc.com.vn)
2. Lại Nguyên Ân (biên soạn) (2003), *150 từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
3. Lại Nguyên Ân (1987), Sáng tác truyện ngắn những năm gần đây, *Tạp chí Văn học* (số 2)
4. Chevalier J. Gheerbrant A. (1997), *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới*, (Phạm Vĩnh Cư dịch), Trường viết văn Nguyễn Du – NXB Đà Nẵng
5. Nguyễn Đồng Chi (1993), *Kho tàng truyện cổ tích Việt Nam*, NXB Viện văn học, HN
6. Nhật Chiêu (2008), *Mưa mặt nạ*, NXB Văn nghệ, TP Hồ Chí Minh
7. Chu Xuân Diên (2005), *Để góp phần nghiên cứu huyền thoại và thi pháp huyền thoại trong sáng tác văn học*, [Http://phebinhvanhoc.com.vn](http://phebinhvanhoc.com.vn)
8. Nguyễn Tiến Dũng (1999), *Chủ nghĩa hiện sinh: lịch sử, sự hiện diện ở Việt Nam*, NXB Chính trị quốc gia
9. Đặng Anh Đào (2010), *Huyền thoại văn chương: Thời điểm phát sáng và biến hóa trong văn học viết hiện đại*, [Http://lythuyetvanhoc.wordpress.com](http://lythuyetvanhoc.wordpress.com)
10. Hà Minh Đức (chủ biên) (2006), *Lí luận văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội
11. Hoàng Cẩm Giang (2011), “*Sự xâm nhập và tái sinh của một số mô thức tự sự dân gian trong văn xuôi Việt Nam từ 1986 đến nay*”, [Http://khoavanhoc.edu.vn](http://khoavanhoc.edu.vn)
12. Henri Benac (2005), *Dẫn giải ý tưởng văn chương* (Nguyễn Thế Công dịch), NXB Giáo dục, HN
13. Đoàn Hương (2004), *Văn luận*, NXB Văn học Hà Nội
14. Châu Minh Hùng (2006), *Hình thức đa thanh mới qua truyện Nguyễn Huy Thiệp*, [Http://evan.vnexpress.net](http://evan.vnexpress.net)
15. Đỗ Đức Hiểu (2000), *Thi pháp hiện đại*, NXB Hội Nhà văn, Hà Nội
16. Hoàng Thị Hường (2013), *Tinh thần hoài nghi trong một số truyện ngắn viết về đề tài lịch sử của Nguyễn Huy Thiệp*, [Http://kxhnv.duytan.edu.vn](http://kxhnv.duytan.edu.vn)

17. Nguyễn Văn Huân, *Một số vấn đề lý luận về thần thoại*, [Http://huc.edu.vn](http://huc.edu.vn)
18. Hy Hưng, *Gặp nhà văn Nguyễn Huy Thiệp*, [Http://www.sgt.com.vn](http://www.sgt.com.vn)
19. Phùng Hữu Hải (2006), *Yếu tố kỳ ảo trong truyện ngắn Việt Nam hiện đại từ sau 1975*, [Http://giaitri.vnexpress.net](http://giaitri.vnexpress.net)
20. Lê Bá Hán -Trần Đình Sử - Nguyễn Khắc Phi (2004), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Giáo dục
21. Phan Thu Hiền, *Huyền thoại học và văn hóa học*, [Http://www.vanhoahoc.vn](http://www.vanhoahoc.vn)
22. Phạm Thị Hoài (1989), *Thiên sứ*, NXB Trẻ, Tp Hồ Chí Minh
23. Trần Đình Hượu (1994), *Đến hiện đại từ truyền thống*, NXB Hà Nội
24. Nguyễn Vy Khanh (2011), *Nguyễn Huy Thiệp: những chuyện huyền kỳ, núi, sông và nước*, [Http://www.evan.com.vn](http://www.evan.com.vn)
25. Trần Trọng Kim (1992), *Nho giáo*, NXB TP Hồ Chí Minh
26. Lê Đình Ky (1991), “Đối thoại với văn học dân gian và bản lĩnh của người viết”, *Tạp chí văn học* (số 5), tr.30-tr.31
27. Cao Kim Lan (2007), *Lịch sử trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp và dấu vết của hệ hình thi pháp hậu hiện đại*, [Http://www.vienvanhoc.org.vn](http://www.vienvanhoc.org.vn)
28. Hà Văn Lương (2010), *Bàn về huyền thoại, truyền thuyết trong văn xuôi Aitmatop*, [Http://tapchisonghuong.com.vn](http://tapchisonghuong.com.vn)
29. Nguyễn Hiến Lê (1996), *Mạnh tử*, NXB Văn hóa, Hà Nội
30. Lê Nguyên Long (08/06/2009), *Về khái niệm cái kỳ ảo và văn học kỳ ảo trong nghiên cứu văn học*, [Http://khoavanhoc.edu.vn](http://khoavanhoc.edu.vn)
31. Mã Giang Lân - Bùi Việt Thắng (2007), *Văn học Việt Nam sau 1975* (Giáo trình), ĐHKHXH & NV, ĐHQGHN
32. Bakhtin M. (1993), *Những vấn đề thi pháp tiểu thuyết Đốt -xtoi-epxki* (Trần Đình Sử, Lại Nguyên Ân, Vương Trí Nhàn dịch), NXB Giáo dục, Hà Nội
33. Bakhtin M. (2003), *Lí luận và thi pháp tiểu thuyết* (tái bản) (Phạm Vĩnh Cư dịch), NXB Hội nhà văn, Hà Nội
34. Meletinsky, E.M (2004), *Thi pháp của huyền thoại*, Trần Nho Thìn và Song Mộc dịch, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội

35. Meletinsky, E.M (1991), *Từ điển thần thoại*, NXB Bách khoa Xô Viết (Bùi Mạnh Nhị dịch)
36. Bảo Ninh (1991), *Nỗi buồn chiến tranh*, NXB Hội Nhà văn, HN
37. Nhiều tác giả (2007), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Giáo dục
38. Nhiều tác giả (2002), *Nhân đọc bài phỏng vấn Nguyễn Huy Thiệp*, [Http://dactrung.net](http://dactrung.net)
39. Nguyễn Thị Tuyết Nhung, *Nguyễn Huy Thiệp hợp lưu giữa mạch nguồn dân gian và tinh thần hiện đại*, [Http://vns.edu.vn](http://vns.edu.vn)
40. Phạm Thị Thanh Nga (2008), “Yếu tố kỳ ảo trong truyện ngắn Việt Nam sau 1975”, *Tạp chí Nghiên cứu văn học* (5), tr.47-50
41. Trần Thị Mai Nhân (2009), *Tìm hiểu phương thức “huyền thoại hóa” trong một số tiểu thuyết Việt Nam thời kỳ đổi mới*, [Http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn](http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn)
42. Phạm Xuân Nguyên (sưu tầm và biên soạn) (2001), *Đi tìm Nguyễn Huy Thiệp*, NXB Văn hóa Thông tin, HN
43. Vũ Phan Nguyên (1991), “Ba lần đọc Phẩm tiết”, *Báo Văn nghệ* số 35-36
44. Pierre Brunel (1988), *Từ điển huyền thoại*, NXB Rocher
45. Mark P.O. Morford, Robert J.Lenardon, David Mckay Comp (1971), *Classical Mythology*, New York, USA
46. Huỳnh Như Phương (1991), “Văn học trên con đường dân chủ hóa”, *Tạp chí Văn học* (số 4)
47. Trần Thị Hoài Phương (2009), *Biểu tượng như một phương thức phản ánh của văn xuôi đương đại (qua tác phẩm của Nguyễn Huy Thiệp, Nguyễn Bình Phương, Hồ Anh Thái)*, LV Thạc sĩ Văn học, ĐHKHXH & NV, ĐHQGHN
48. Barthes, R.(2008), *Những huyền thoại*, NXB Tri thức, Hà Nội
49. Freud S. (2001), *Nguồn gốc của văn hóa và tôn giáo*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, HN
50. Nguyễn Hữu Sơn, *Sáng tác của Nguyễn Huy Thiệp về đề tài lịch sử*, [Http://vanhocquenhavietnam.vn](http://vanhocquenhavietnam.vn)
51. Nguyễn Văn Tùng, *Cấu trúc tự sự trong truyện ngắn Nguyễn Huy Thiệp*, [Http://www.evan.com.vn](http://www.evan.com.vn)

52. Phùng Văn Tửu (2002), *Tiểu thuyết Pháp hiện đại – những tìm tòi và đổi mới*, NXB Khoa học Xã hội, HN
53. Lão Tử (2001), *Đạo đức kinh* (Thu Giang, Nguyễn Duy Cần dịch và bình chú), NXB Văn học, Hà Nội
54. Khổng Tử - Mạnh Tử (2010), *Tứ thư* (Trần Trọng Sâm biên dịch), NXB Văn học, Hà Nội
55. Phó Đăng Tiêu (2002), “*Thời gian và không gian – Tọa tiêu của tiểu thuyết*”, *Tạp chí văn học* số 6 & 7/2002
56. Bùi Việt Thắng (2007), *Truyện ngắn – Những vấn đề lý thuyết và thực tiễn thể loại*, NXB Đại học Quốc Gia, HN
57. Đỗ Lai Thúy (2010), *Hồ Xuân Hương hoài niệm phồn thực*, NXB Văn học
58. Nguyễn Văn Thuấn (2008), “*Nguyễn Huy Thiệp – Đưa nhân vật vào lập trường đối thoại*”, *Tạp chí sông Hương* (233), [Http://tapchisonghuong.com.vn](http://tapchisonghuong.com.vn)
59. Nguyễn Văn Thuấn (2013), *Liên văn bản trong sáng tác Nguyễn Huy Thiệp*, Luận án Tiến sĩ, Học viện Khoa học xã hội, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam
60. Nguyễn Khắc Thuần (2002), *Đại cương lịch sử văn hóa Việt Nam*, NXB Giáo dục
61. Nguyễn Huy Thiệp (2012), *Tình yêu tội ác và trừng phạt*, NXB Trẻ
62. Nguyễn Huy Thiệp (1999), *Như những ngọn gió* – Tập truyện ngắn, NXB Văn học
63. Nguyễn Huy Thiệp (2006), *Giăng lưới bắt chim*, NXB Hội nhà văn
64. Nguyễn Huy Thiệp (2000), *Mưa Nhã Nam*, NXB Văn học, HN
65. Nguyễn Huy Thiệp (2011), *Không có vua* – Tập truyện ngắn, NXB Văn hóa thông tin
66. Nguyễn Huy Thiệp (2004), *Những truyện nông thôn*, NXB Hội nhà văn, HN
67. Nguyễn Huy Thiệp (2004), *Những truyện huyền thoại lịch sử*, NXB Hội nhà văn, HN
68. Nguyễn Huy Thiệp (2004), *Những truyện danh nhân*, NXB Hội nhà văn, HN
69. Nguyễn Huy Thiệp (2004), *Những truyện thành thị*, NXB Hội nhà văn, HN

70. Nguyễn Huy Thiệp (2004), *Những truyện tình yêu*, NXB Hội nhà văn, HN
71. Lê Chung Thủy (2011), *Phong cách tự sự dân gian trong văn học Việt Nam đương đại (Khảo sát qua các tác phẩm của Nguyễn Xuân Khánh, Nguyễn Huy Thiệp)*, LV Thạc sĩ Văn học, ĐHKHXH & NV, Hà Nội
72. Trần Viết Thiện (2012), *Một ngã rẽ thú vị của truyện ngắn đương đại Việt Nam*, [Http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn](http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn)
73. Trần Viết Thiện (2008), *Thơ trong văn Nguyễn Huy Thiệp – chiều tương tác độc đáo*, [Http://tapchisonghuong.com.vn](http://tapchisonghuong.com.vn) (số 216)
74. Trần Ngọc Thêm (1998), *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, NXB Giáo dục, Hà Nội
75. Bùi Thanh Truyền (2009), “Mạch ngầm cổ tích trong văn học dân tộc”, *Tạp chí Văn hóa dân gian* (số 2), tr.61-tr.70
76. Bùi Thanh Truyền (2001), “Ảnh hưởng của thần thoại và cổ tích trong cách xây dựng nhân vật văn xuôi hôm nay”, *Tạp chí Văn hóa dân gian* (số 5)
77. Bùi Thanh Truyền (26/02/2010), *Sự đổi mới của truyện có yếu tố kỳ ảo sau 1986 qua hệ thống ngôn từ*, [Http://ngnnhc.wordpress.com](http://ngnnhc.wordpress.com)
78. Bùi Thanh Truyền (2012), *Truyện kì ảo Việt Nam trong đời sống văn học đương đại*, [Http:// phebinhvanhoc.com.vn](http://phebinhvanhoc.com.vn)
79. Đặng Lê Tuyết Trinh (2012), *Một số đặc điểm trong sự vận động của truyện ngắn Việt Nam hiện đại qua truyện ngắn Đỗ Chu và Nguyễn Huy Thiệp*, LV Thạc sĩ Văn học, ĐHKHXH & NV, ĐHQGHN
80. Nguyễn Thị Như Trang (2012), *Những đặc điểm thi pháp của tiểu thuyết huyền thoại hiện đại qua Nghệ nhân và Margarita của M.Bulgakov*, Luận án TS, ĐHKHXH & NV, ĐHQGHN
81. V.I. Dal’ (1989), *Từ điển giải thích tiếng Nga*
82. Khôi Vũ (1987), *Lời nguyện hai trăm năm*, NXB Thanh niên, HN